

ФІНАНСОВО-КРЕДИТНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Метою статті є поглиблення теоретико-методичних засад та обґрунтування підвищення ефективності фінансово-кредитного забезпечення аграрного виробництва. На різних етапах досліджень використовувалися такі методи: аналіз та синтез – для вивчення об'єкта та предмета дослідження; історико-логічний метод – у вивченні генезису поняття фінансування; абстрактно-логічний – під час теоретичних узагальнень та формування висновків. Використання порівняльного аналізу фінансування агропромислового комплексу в Україні з урахуванням зарубіжного досвіду дало змогу обґрунтувати основні напрями вдосконалення фінансового забезпечення. Запропоновано включати у визначення механізму фінансово-кредитного забезпечення АПК зовнішні та внутрішні умови пошуку, залучення та використання фінансових ресурсів суб'єктами господарювання; до зовнішніх умов віднесено нормативно-правову базу та фінансово-кредитну інфраструктуру; до внутрішніх – ефективність діяльності агропідприємств. Наукова новизна результатів дослідження полягає в подальшому розвитку теоретико-методичних і практичних положень удосконалення процесів фінансово-кредитного забезпечення сільськогосподарських товаровиробників на рівні регіональних АПК. Одержані в процесі дослідження наукові результати, які полягають у конкретних рекомендаціях щодо визначення ролі фінансових установ у кредитному забезпеченні аграрного сектору економіки в умовах, в яких переважає дрібнотоварне виробництво, мають певну практичну цінність та можуть бути використані підприємствами в аграрному секторі економіки.

Ключові слова: фінансові установи; фінансово-кредитне забезпечення аграрного сектору; кредитні відносини; комерційні банки.

Постановка проблеми. Гарантування продовольчої безпеки держави, забезпечення сталого розвитку та збалансованого продовольчого ринку, нарощування експортного потенціалу АПК, ефективне функціонування та збільшення виробництва продовольчих товарів значно залежить від належного фінансового та кредитного забезпечення аграрного сектору країни та її регіонів. Разом із тим попит сільськогосподарських виробників на фінансові та кредитні ресурси не задовольняється повною мірою. З одного боку, сільськогосподарські підприємства відчувають дефіцит обігових коштів, мають значну кредиторську і дебіторську заборгованість, поставлені в невигідні умови кредитування. Із другого – не мають гарантій повернення можливих кредитів, характеризуються збитковістю та слабкою фінансовою стійкістю, тому вирішення вказаних проблем має важливе теоретичне та практичне значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відзначимо, що для вітчизняної економічної науки характерний значний доробок зі вказаної проблематики. У наукових працях відомих учених-економістів – В. М. Алексійчука, В. Г. Андрійчука, А. Г. Борщ, В. В. Гончаренка, О. Д. Гудзинського, Л. В. Дейнеко, М. Я. Дем'яненка, М. Ф. Кропивка, В. С. Лобаса,

М. Й. Маліка, Л. О. Мармуть, О. В. Олійника, Д. В. Полозенка, П. Т. Саблука, В. П. Ситника – обґрунтовується механізм нормативно-правового забезпечення та організації здійснення й управління процесами оподаткування, страхування, фінансування, кредитування агропромислового виробництва. Проте проблеми та тенденції фінансово-кредитного забезпечення аграрного виробництва, які враховували б специфіку того чи іншого району, джерел фінансування та кредитування, розвитку аграрного підприємництва та його ресурсних потреб, висвітлені недостатньо.

Постановка завдання. Метою статті є подальше дослідження тенденцій і умов кредитування сільського господарства та виявлення шляхів підвищення ефективності фінансово-кредитного забезпечення агропромислового виробництва.

Виклад основного матеріалу дослідження. Агропромислове виробництво має бути фінансово незалежним і самодостатнім у формуванні ресурсного потенціалу, що впливатиме на результативність діяльності.

У зв'язку з обмеженістю бюджетного фінансування сільського господарства банківське кредитування стає одним з основних джерел фінансування поточних та інвестиційних проектів агропідприємств. Аграрії

використовують різні кредитні інструменти для покриття потреб виробництва у фінансових ресурсах. Серед них найбільшого поширення набули банківське кредитування, спрямоване переважно на покриття поточних господарських потреб, та фінансовий лізинг, що забезпечує оновлення матеріально-технічної бази аграріїв [4]. Однією з причин низької прибутковості сільськогосподарських підприємств є недостатність коштів, які б перебували в обігу та спрямовувались на купівлю засобів захисту рослин, добрив, пального та придбання нової техніки, адже наявна вже зношена та застаріла. Значна потреба в обігових засобах перетворює кредит в основне джерело поповнення фінансових ресурсів.

Аграріям важко отримати доступ до кредитних ресурсів із таких причин: недостатнє розуміння кредитних ризиків; сезонність виробництва; залежність від природно-кліматичних умов, що знижує гарантованість позик; порівняно малі розміри підприємств, що робить їх менш конкуренто-спроможними на ринку довготермінових кредитів; коротка кредитна історія позичальників; відсутність досвіду; відсутність кваліфікованих фахівців з оцінки сільськогосподарського майна; високі відсоткові ставки; непрозорість ринку тощо [6].

Досить високим залишається рівень застави під час кредитування, величина якої в комерційних банках у три-п'ять разів перевищує суму позики. Значний знос основних фондів перешкоджає їх використанню як застави. Тому як застава для підприємств галузі садівництва виступає майбутній урожай, але його вартість оцінюється нижче за рівень ринкових цін.

Сучасний стан розвитку страхування сільськогосподарської продукції не відповідає своєму основному завданню – управляти ризиками в аграрному секторі для забезпечення стабільності сільськогосподарського виробництва та сталого розвитку аграрного сектора економіки. У сільському господарстві страхується близько 3 % ризиків, тоді як у більшості розвинутих країн цей показник досягає 70-80 % [3].

Сільськогосподарські товаровиробники перебувають під впливом природних умов, тому галузь характеризується нестійкістю і високим ступенем ризику. Застосування прогресивних технологій сільськогосподарського виробництва до певної міри може обмежити ці ризики, але погодні умови вимагають обов'язкового страхування. Проте аграрії в сучасних умовах не прагнуть займатися цими проблемами, що обмежує їхній доступ до банківського кредитування. У зв'язку з цим, страхування ризиків втрати урожаю – найважливіша умова розвитку системи кредитування сільськогосподарських підприємств галузі садівництва.

Кредитування сільського господарства практикували, зокрема, банки «Україна», «Аваль», «ПриватБанк» та інші. Проте практика не була успішною. Причиною невдалої кредитної співпраці аграріїв та банкірів більшість експертів називали відсутність ефективного господарювання на землі. Банки постраждали передусім від того, що кредитували сільгоспвиробника, не забезпеченого землею, зі старою технікою. Тепер ситуація змінилася. Банки бачать іншого позичальника – сучасного аграрія з хорошим технічним забезпеченням.

Сучасний етап розвитку кредитних відносин комерційних банків з аграрним сектором економіки характеризується позитивними тенденціями. Вони виявляються у збільшенні обсягів, зниженні вартості кредитів, подовженні строків користування кредитними коштами та підвищенні їх доступності для сільськогосподарських товаровиробників [5].

Але в Україні з великої кількості банків, що отримали ліцензію Національного банку України на здійснення банківських операцій, жодного спеціалізованого аграрного банку, в якому частка кредитів для сільського господарства у структурі кредитного портфеля становила б понад 50 %.

На сьогодні основними «гравцями» на ринку кредитування аграріїв виступають АТ «Райффайзен Банк Аваль», ПАТ «Банк «Київська Русь», ПАТ «УЛВ Банк», ПАТ «Креді Агріколь Банк», ПАТ «Державний ощадний банк України» [1]. Але повноцінний співпраці не сприяє відсутність вільного ринку земель сільськогосподарського призначення.

Тому для ефективного фінансово-кредитного забезпечення аграрного сектору вітчизняної економіки необхідно створити національну фінансово-кредитну установу (фінансовий кооператив), узявши за зразок Фермерську кредитну систему США. Це має бути організація, яка б виступала головним кредитором сільського господарства України, співпрацювала з комерційними банками для інвестування фінансових ресурсів у сільське господарство країни і була гарантом повернення кредитів. Створення такої організації може сприяти поліпшенню кредитного забезпечення сільськогосподарських підприємств, зниженню відсоткових ставок комерційних банків, а також обмеженню необхідності зростання бюджетного фінансування системи пільгового кредитування.

Також, окрім вищезазначених першочергових заходів, для зростання ефективності кредитних операцій агропромислового виробництва доцільно запровадити механізм селективного пільгового кредитування підприємств не за критерієм «масштабу» виробництва (коли пріоритет у наданні кредиту надається великим господарствам, які у більшості випадків не відчувають гострої потреби в них), а за «ефективністю» використання ресурсів (коли найбільшу потребу в пільгових позиках мають малі та середні господарства, які вже застосовують інтенсивні та енергоощадні технології, мають раціонально побудовані організаційну та управлінську структури, використовують ефективний менеджмент). Крім того, відсоткові знижки аргументовано слід надавати тим підприємствам, які науково обґрунтували і довели в бізнес-плані вигідність власних інвестиційних проектів, але на початковій стадії їхньої реалізації не володіють необхідною сумою фінансових ресурсів і належним об'єктом застави [6].

Узяття кредиту на короткостроковий період не дає очікуваного результату, а довгострокове кредитування неохоче практикують банки, зрештою неврожай, або небажаний вплив несприятливих погодних умов на сільськогосподарську продукцію, недосконалість технологій, які використовуються позичальником, призведе до неможливості погашення кредиту.

Одним із найважливіших елементів економічного механізму є кредитні відносини, що виражають процес фінансування і кредитування сільського господарства.

Кредитні відносини аграрного сектору АПК пов'язані з використанням позик як засобу поповнення своїх фінансових ресурсів та здійсненням кредитно-розрахункових операцій. Вони характеризують якісно новий рівень розвитку економіки, коли виробничому процесу передують кредит, кредитна операція, яка дає змогу завчасно визначити обсяги виробництва та умови реалізації продукції на певному ринку, тобто кількість товарів, їхню якість і строки поставок.

Специфіка сучасного аграрного сектору України полягає також у тому, що переважна більшість сільськогосподарської продукції виробляється не на аграрних підприємствах, а в підсобних господарствах громадян, які поряд із фермерськими господарствами вважаються найефективнішими формами аграрного підприємництва на етапі перехідного періоду. До підсобних господарств громадян належать господарства, виробництво продукції в яких перевищує обсяги, необхідні для споживання в домашньому господарстві, а надлишок реалізується як товар різними каналами на ринку поза межами домашнього господарства. Критерієм підприємницького характеру їхнього господарювання є перевищення 12-відсоткового рівня товарності [2]. Підсобні господарства громадян демонструють випереджальну динаміку виробництва, порівняно з іншими формами аграрного підприємництва. Господарства населення стали основними виробниками картоплі, овочів, плодово-ягідних культур і тваринної продукції.

Проте функціонування підсобних та фермерських господарств не може бути успішним без належного фінансового забезпечення. І якщо кредитування у фермерських господарствах ускладнене через відсутність ліквідного майна для застави, напрацьованих інструментів

інвестування тощо, то в підсобних господарствах громадян воно практично неможливе.

Перераховані особливості сільськогосподарського виробництва зумовлюють розробку та впровадження організаційно-економічного механізму кредитування в аграрній сфері, який являє собою систему організаційних, економічних, правових, управлінських і регулятивних дій, способів і процесів, що формують і впливають на ефективність кредитних відносин.

Для покращення фінансово-кредитного забезпечення аграрних підприємств Міністерство аграрної політики і продовольства України має розробити принципово нову систему кредитування. Особливу увагу необхідно звернути на фінансово-економічний розвиток сільської громади, зокрема з урахуванням можливості застави земельних ділянок. Система кредитування під іпотеку землі дасть змогу залучити додаткові інвестиції у вітчизняне агропромислове виробництво.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Потрібно розробити спеціальну програму державної підтримки або державного субсидування страхування, що будуть стимулювати агробізнесові формування до участі у страхуванні та зменшити для них вартість такого страхування. Необхідно запровадити такі механізми, які б дали змогу розділити ризики, що виникають під час кредитування між банками та страховими компаніями.

Найбільш ефективним кроком у фінансовому забезпеченні аграрних підприємств є створення кредитних спілок та кооперативів, які повинні відігравати важливу роль у мікрокредитуванні аграрного сектору, через розширення доступності до кредитних ресурсів (мається на увазі іпотека землі), пільгове кредитування, а також ефективного використання і своєчасного повернення кредитів. Це є одним з оптимальних шляхів вирішення проблеми кредитного забезпечення підприємництва в аграрному секторі економіки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Матеріали сайту Міністерства аграрної політики та продовольства. Кредитування під заставу землі забезпечить додаткові інвестиції в АПК [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minagro.kiev.ua/news/?pg=12026>.
2. Версаль Н. І. Теорія кредиту : [навчальний посібник] / Н. І. Версаль, Т. В. Дорошенко. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. – 483 с.
3. Гудзь О. Є. Сучасний вимір банківського кредитування суб'єктів аграрної сфери в умовах кризових деформацій економічного простору / О. Є. Гудзь // Економіка та держава. – 2009. – № 11. – С. 22–24.
4. Дем'яненко М. Я. Організаційно-економічний механізм кредитування аграрних підприємств / М. Я. Дем'яненко // Економіка АПК. – 2008. – № 3. – С. 25–31.
5. Колотуха С. М. Кредитування сільськогосподарських підприємств як ефективне джерело інвестиційної діяльності / С. М. Колотуха, І. П. Борейко // Економіка АПК. – 2009. – № 1. – С. 89–96.
6. Саблук П. Т. Проблеми забезпечення доходності агропромислового виробництва в Україні в постіндустріальний період / П. Т. Саблук // Економіка АПК. – 2008. – № 4. – С. 19–37.

А. П. Вивчарик,

Подольский государственный аграрно-технический университет, г. Каменец-Подольский, Украина

ФИНАНСОВО-КРЕДИТНОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ АГРАРНЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

Целью написания научной статьи является углубление теоретико-методических основ и обоснование повышения эффективности финансово-кредитного обеспечения аграрного производства. На разных этапах исследований использовались следующие методы: анализ и синтез – для изучения объекта и предмета исследования; историко-логический метод – в изучении генезиса понятия финансирования; абстрактно-логический – при теоретических обобщениях и формировании выводов. Использование сравнительного анализа

финансирования агропромышленного комплекса в Украине с учетом зарубежного опыта позволило обосновать основные направления совершенствования финансового обеспечения. Предложено включать в определение механизма финансово-кредитного обеспечения АПК внешние и внутренние условия поиска, привлечения и использования финансовых ресурсов субъектами хозяйствования; ко внешним условиям отнесена нормативно-правовая база и финансово-кредитная инфраструктура; ко внутренним – эффективность деятельности агропредприятий. Научная новизна исследования заключается в дальнейшем развитии теоретико-методических и практических положений совершенствования процессов финансово-кредитного обеспечения сельскохозяйственных товаропроизводителей на уровне региональных АПК. Полученные в процессе исследования научные результаты, заключающиеся в конкретных рекомендациях по определению роли финансовых учреждений в кредитном обеспечении аграрного сектора экономики в условиях, в которых преобладает мелкотоварное производство, имеют определенную практическую ценность и могут быть использованы предприятиями в аграрном секторе экономики

Ключевые слова: финансовые учреждения; финансово-кредитное обеспечение аграрного сектора; кредитные отношения; коммерческие банки.

A. P. Vivcharyk,

Podolsky State Agrarian Technical University, Kamenetz-Podolsky, Ukraine

FINANCIAL AND CREDIT SUPPORT OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

Purpose. *The purpose of writing a research paper is to deepen the theoretical and methodological foundations and to improve the efficiency of financial and credit support of agricultural production.*

Methodology of research. *At various stages the following methods of the research are used: analysis and synthesis – to study the object and subject of study; historical and logical method – the study of the genesis of the concept of financing; abstract logical – if theoretical generalizations and opinion. Using a comparative analysis of financing agriculture in Ukraine, taking into account international experience has allowed the major areas of improvement to justify funding.*

Findings. *A mechanism included in the definition of financial collateral AIC internal and external search, engagement and use of financial resources entities; attributed to environment regulatory framework and infrastructure finance and credit; internal efficiency of agricultural businesses*

Originality. *Scientific novelty of the research results is to further develop theoretical, methodological and practical process improvement provisions of the financial and credit support for agricultural producers at regional agricultural business.*

Practical value. *Obtained in the process of research results that are specific guidelines defining the role of financial institutions in the credit for the agricultural sector in the environment which is dominated by small-scale production, have a certain practical value and can be used by enterprises in the agricultural sector*

Keywords: *financial institutions; financial software agricultural sector; credit relations; commercial banks.*

Рецензенти: Кузьменко О. Б., д. е. н., професор;
Якубовський С. О., д. е. н., професор.